

De laatste twee jaar hebben secretaris Luc Haeghebaert, Frans Vanzieleghem en Ronny Vergote lang en intens gewerkt aan het opzoeken en optekenen van de geschiedenis van de Veldschool. Dat de neerslag van hun werk, gepubliceerd onder de titel 100 Jaar Onderwijsgeschiedenis van de Veldknappers - De Herenveldschool Ter Engelen 1868 - 1968, reacties zou uitlokken was zeker. Dat één van die reacties zou komen onder vorm van een goedgeschreven jeugdherinnering, was voor de redactie een aangename verrassing.

In de hiernavolgende bladzijden leest U hoe Modest Maertens, in de jaren 1940-1950 als jongen van 'De Platse' aankeek tegen 'Het Veld'. Zijn jeugdherinneringen ging hij toetsen aan die van Karel Vangheluwe en Victor Vanzieleghem voor occasionele bijstelling.

Wie van zijn generatie is, zal er kunnen over meepraten, wie jonger is zal met belangstelling kunnen luisteren naar dit verhaal...

Heemkundige kring Karel Van de Poole

‘Het huizeke stond daar in ‘t eindelijk blauw en tussen allerhande loof, ver van alle menselijk gedoen, met zijn lage daking, zijn schuurke en geitenhok in vermolmd stro, gedoken en weggestoken onder de beschermende takken van de grote vlierstruik. Van ‘t dorpwaart kwam soms klokkengeluid, ging er vreugdevertier, blaften de honden en dokkerden er karren en wagens, maar al die geruchten kwamen van zo ver, dat ‘t een onduidelijk soezelen werd hier in die stille, reine lucht...’

Uit Avondrust door Stijn Streuvels

Met een knipoojie tegen 'Het veld'

Jeugdherinneringen anno 1940 - 1950

Modest Maertens

Met hun dankwoord in de recente publicatie van 100 Jaar Onderwijsgeschiedenis van de Veldknappers drukken de auteurs ook de hoop uit dat het boek vele aangename herinneringen zal oproepen en dat zij eventuele aanvullingen op prijs zullen stellen.

Ik wil van dit vriendelijk voorstel graag gebruik maken om enige bijgestelde herinneringen op te roepen rond de vraag: wie en wat was Het Veld voor een knaap van tien tot veertien jaar oud en woonachtig op 'De Platse'?

1 Vertekend beeld

In het vijfde en zesde leerjaar (1942-44), of vroeger al, werd door wijlen de meesters Pape, Coucke en anderen, aan de hand van een plattegrond van Lichtervelde, aangeleerd dat Het Veld zich in het noorden van de gemeente situeerde en De Heihoek in het zuiden. Noord en zuid vonden mekaar in het centrum, ontmoetings- en spanningsveld, langs de as Markt - Statie. Op de kaart zagen we toen al dat zowel Het Veld als De Heihoek veraf lagen. Ver van De Platse en dus niet in de directe belangstelling. De Beverenstraat en de Oude Bruggeweg leken ons ook eindeloos lang en schenen naar een andere wereld te leiden.

In de vakken werkelijkheidsonderricht en aardrijkskunde werden ook het reliëf, de waterlopen ofte beken, de landbouw en de nijverheid aangekaart. Over de nijverheid viel er weinig te vertellen, over de landbouw en de veeteelt des te meer. Cichoreidrogerijen hielden ergens het midden tussen landbouw en nijverheid. Elk jaar werd herhaald dat de kwaliteit van de landbouwgrond veel beter was op De Heihoek dan op Het Veld. De vruchtbare, zware kleigrond in het zuiden bracht uitstekende en rijke vruchten voort, geïllustreerd met een grote patat van op De Heihoek en een kleiner exemplaar van op Het Veld. De Heihoek leverde ook de beste beesten. Het Veld, och arme, was een woestenberg van zand met magere bossen en schrale akkers, distels en doornen en een verlepte veestapel.

Synthese van de les: het rijke zuiden versus het arme noorden. Totaal ongenueanceerd, zwart-wit in zijn felste pigmenten. Een koppige oneliner.

2 De zusters van de veldschool

In weer en wind, elke dag om halfacht stipt, doken ze op vanuit de Marktstraat, waarna ze de Markt diagonaal kruisten van aan De Zwaan tot aan de hoek van het gemeentehuis om via de Boomgaardstraat naar Het Veld te fietsen.

Een fiets, weze het dan nog een onvervalste omafiets, is geen vehikel dat je zomaar associeerde met een nonnetje en nog minder met een gezette moeder-overste. Maar nood breekt wetten en geplogenheden. Hoe kwamen ze anders op Het Veld? Te voet, met paard en koets? Echt niet: de fiets was heel wat praktischer! Waar ze hun gerief, boeken en boterhammen borgen, is me nooit duidelijk geweest. Alle bagage was verhuuld in de breed uitslaande flappen van het kloosterkleed. Een strakke, dominante zuidwestenwind moet ze bij het terugkeren naar het klooster vaak parten gespeeld hebben.

Rond zes uur 's avonds waren ze er weer, per twee, per drie, soms per twee keer twee, even statig op de fiets als 's ochtends, met een minzame glimlach voor al wie ze tegenkwamen.

Over hun werk, ginds ver weg, was weinig geweten, bijna nog minder dan over het werk van de missionarissen in China en Congo. Zij moesten een kloof dempen, een brug bouwen alover de Oude Bruggeweg. Of het werk opschoot zal zich nooit ook maar één Platsenaar afgevraagd hebben. De Zusters zullen hun uiterste best gedaan hebben maar de voltooiing van hun werk heeft generaties geduurd. Met bescheiden middelen strijden vanuit een minderheidspositie is titanenwerk. De Markt, in de ruimste zin van het woord lag niet voor ze open. Of schuwden ze de Markt als oord van verderf? Herbergen, cinema, carrousel en danszalen konden de ziel van het en hun kind in gevaar brengen.

De 'lering'

De herinneringen aan de Plechtige Communie stemmen nù nog tot berouwvol nadenken. De drie dagen voor Onze-Lieve-Heer Hemelvaart, dag van de plechtigheid, werden besteed aan een intense voorbereiding op het religieuze feest. De laatste onderrichtingen in de kerk, telkens 's ochtends voor schooltijd en op de late middag, moesten de groep feilloos klaarstomen. Het publiek van de gemeenteschool en de meisjesschool was het eerst in de kerk. De jongens zaten rechts, de meisjes links, alfabetisch geschikt, met zeven op een rij. Dan bleef het wachten op de komst van De Veldschool. Soms waren ze iets te laat tot groot ongenoegen van mijnheer pastoor. Hun plaatsen waren voorbehouden op de laatste rij. Ze konden aansluiten maar ook niet meer dan dat. Integratie? Neen, je zet de gevestigde orde niet zomaar op losse schroeven.

Als het gestommel van de klompen en het geschuif van de stoelen uitgestorven waren kon het sermoen of de onderrichting beginnen. Het gebeurde dat een Veldknapper de onvermijdelijke en altijd weerkerende vraag over het aantal goddelijke personen op zijn bord kreeg. Toen ging het hek van de dam. Totaal uit zijn lood, krimpand onder de arendsblik van onderpastoor Lanssens, deed de sukkel een wanhopige poging om er toch iets van te bakken. Verder dan twee goddelijke personen kwam hij niet. De Vader, de Zoon, tja, dat was het dan. De Heilige Geest kwam maar niet opdagen en liet zijn geesteskind schromelijk in de steek. Een brave jongen van De Platse mocht het antwoord aanvullen. Met succes! 'Heel goed, jongen', zei de pastoor, 'we gaan verder met de volgende vraag'. De Veldknappers kwamen niet meer in het stuk voor.

Over het vestimentair aspect van het festijn zullen we het maar niet hebben. Of toch, eventjes maar! Met risico op foute veralgemening. Ze droegen afgedragen pakjes en jurkjes, tweede of derde beurt, van broer op broer of neef, en van zus op zus, oudmodisch, te kort of te lang, te groot of te klein maar nooit gepast. Onze commentaren waren niet mals, verholen blikken en een sluimerend superioriteitsgevoel waren altijd aanwezig. Vriend, wat hebben wij onze broeders aangedaan?

3 Op schoolreis van de platse naar het veld

De oorlogstijd liet geen grootscheepse schoolreizen toe, wegens te gevaarlijk. De youngsters van het lerarenkorps van de gemeenteschool, Albert Decorte, Georges Vandewalle en anderen konden schoolbestuurder Guido Delefortrie overtuigen van de noodzaak om er toch maar eens voor een halve dag met enkele klassen op uit te trekken. Te voet en niet meer dan een halve dag. Meer tijd kon of wou Delefortrie niet toestaan en die tijd moest voor zoveel als mogelijk nog nuttig ingevuld worden ook. Daar kon de bestuurder zeker op rekenen, wat niet belette dat de olijke Decorte een paar lederen voetballen kon meesmokkelen. Ongetwijfeld geleend bij F.C. Lichtervelde.

Het moet in de vroege lente van 1943 geweest zijn, op 25 maart misschien, de dag van Onze-Lieve-Vrouwboodschap, geen hoogdag, geen afgestelde heiligdag, maar toch een dag die verschilde van alle andere doordeweekse dagen. Wat die geheimzinnige boodschap aan Onze-Lieve-Vrouw concreet inhield, werd nooit door iemand verduidelijkt. De link naar 25 december werd evenmin gelegd.

De schoolreis ging dus naar Het Veld, anderen hadden het over De Griete en nog anderen over Vandewalles bos. Dat was het punt niet, weg zijn naar de andere kant van de wereld was veel belangrijker. De sliert schooljongens was lang. Aan de hand van wat wazig fotomateriaal kan uitgemaakt worden dat minstens twee klasgroepen op stap geweest zijn. Ieder had zijn boterhammen mee voor het vieruurtje, brood met smout, rabarber- of appelconfituur en een geleende drinkbus met heel slap cichoreinat, gedoopte melk of een frisdrankje van eigen makelij. Brood en drank haalden nooit de klok van vieren. Op is op!

Ter plekke werd er wel degelijk aan natuurexploratie gedaan. In groepen van dertig of veertig werd het bos uitgekamd op zoek naar onbekende bloemen of planten. We leerden over het verschil tussen loofbomen en naaldbomen en over de invloed van zon en schaduw op de bodembedekking. De ontdekking van een konijnenpijp was de slagroom op de taart.

Meester Vandewalle had een boeiend verhaal over de varens die er welig tierden. Zijn vertelling ging terug naar de oertijden met vuurspuwende bergen en immense aardbevingen waardoor bossen, zo groot als België, plots in de ondergrond terecht kwamen waar ondermeer die gestikte varens sporen van hun bestaan nalieten onder de vorm van fossielen. Didactische wandkaarten waren niet aanwezig en onze verbeelding kon die massa informatie moeilijk verwerken. Desondanks

werd het verhaal geen afknapper. Verre van! Alle varens, waar ook ter wereld, blijven voor mij verbonden met het verhaal van meester Vandewalle.

Na de 'les' mocht er gevoetbald worden op een stuk koeienvlaaienvrij weiland aan de rand van het bos. Twee kapiteins kozen om beurt een sterke medespeler tot de ploegen met z'n elven waren. Dat er al eens eentje uit de boot viel, werd sportief geaccepteerd. De wedstrijden kenden een spetterend verloop, met winnaars en verliezers.

Bleef nog de terugtocht. Het was laat geworden en de zon die de hele dag zo lief geweest was, zakte zienderogen. Aan die verre reis naar het Lichterveldse Veld blijven niets dan beste herinneringen.

4 Geen land van melk en honing

Vanaf de grote vakantie van 1946, op veertienjarige leeftijd al, had ik het grote geluk en voorrecht mijn vader te kunnen helpen in zijn werk als zelfstandig incasseerder bij de elektriciteitsmaatschappij Electrabel, in die tijd nog EBES. Een onbezoldigde maar heel boeiende vakantiejob. Elke maand moest de teller van wie op het net aangesloten was, opgenomen worden, het verbruik berekend en ter plaatse een factuur opgemaakt voor contante betaling.

Het Veld, in het vakjargon, de uitbreiding 3000V, was, rekenkundig dan, een simpele klus. Het aantal geabonneerden was beperkt en tijdens de zomermaanden was het verbruik nihil, met uitzondering van een paar landbouwers die over een 3/4HP motor beschikten. Geen verbruik betekende 2,50 fr. maandelijks huur voor de teller plus 4% taks, in totaal 2,60 fr. Voor een uitzonderlijk verbruik van één kWh liep de factuurprijs op tot 5,15 fr.

Waren de sommetjes vlug gemaakt, des te moeilijker was het om de mensen tijdens de zomermaanden thuis te vinden. Als boer en boerin op 't stik zaten, moest je die mensen gaan zoeken aan de hand van vage aanwijzingen. Je moest ze duidelijk maken dat je niet leurde met ellegoed, maar dat het voor den illetriëk was en dat uitstellen tot de volgende maand niet kon. Daar was flink wat tijdverlies mee gemoeid, maar de boerin morde niet. Ze woelde de ruige handen in de grote blauwe voorschoot om ze van de aarde te ontdoen, misschien gelukkig om een moment van verpozing. Een keer thuis, ging ze vaak niet meer terug naar 't land. Het was al tijd geworden om de pap op te zetten.

Een pleisterplaats was het stulpje van Marietje Wanquet, vrouw van Kamiel Huyghe, in de omgeving van de kruising van de Damplasstraat en de Oude Bruggeweg. Het vrouwtje was steeds uitermate en gemeend vriendelijk en gezond nieuwsgierig naar het nieuws van De Platse.

Het mensje had weinig in huis om aan te bieden, maar een kommetje melk zou me beslist deugd doen. Een beetje kloekte voor een knaap van veertien. Het smeulend vuur in de open haard, model Bokrijk, werd aangewakkerd met stof en rook als onvermijdelijk gevolg. Ze goot de melk in een pannetje dat ze op een rooster boven het vuur zette. Ze roerde de melk met de wijsvinger om overkoken

te beletten en de suiker te laten oplossen. Het duurde nog wel even want het vuur was onwillig door gebrek aan trok en tocht. De pook bracht redding. Het vlammetje laaide op en een nieuwe irriterende rookwalm vulde het vertrek.

‘Alles opdrinken’, zei ze, ‘want goede melk is nog altijd schaars op De Platse’.

Hier kwam de tijd kennelijk niet meer voorbij. Alle goede intenties ten spijt kwam ik er niet uit. Op een zeldzaam mooie augustusmiddag zat ik aan een wankel tafel, gebogen over een spoelkom voorgerookte melk. Melk lustte ik al helemaal niet en de bereiding op grootmoeders wijze kon me niet tot betere gevoelens brengen. Het kostte me een bovenmenselijke inspanning om het goedje naar binnen te werken en om de grillen van een revolterende maag in te dijken. Thuis maakte mijn wedervaren weinig indruk. Mijn moeder vroeg of ik toch niet vergeten was ‘merci’ te zeggen, ook al vond ik het niet lekker.

De volgende maand was de ronde herschikt. Heel kort voor de middag had ik reden om beleefd de melk te weigeren want ik moest om twaalf uur thuis zijn voor het middagmaal. Gelukkig voor haar moest de facteur nog langskomen. Soms had hij wat post maar, altijd wist hij het laatste nieuws van op De Platse

5 ‘...komt men u, Maria, tegen’

Met de bouw van de Veldkapel in 1939 was Lichtervelde een nieuwe religieuze ontmoetingsplaats rijker. Tijdens de oorlog, vooral naar het einde toe, werd er aan alle lokale kapelletjes hartstochtelijk gebeden en gezongen voor het dagelijks brood en voor een spoedige bevrijdende vrede. De Veldkapel, nieuw dus in de lange rij kapelletjes, genoot van in den beginne van een bijzondere belangstelling, ook vanwege de Platsenaars, evenzeer op zoek naar heil en zegen.

Lichtervelde was de hemel dankbaar om de geweldloze bevrijding van 8 september 1944 en trok op zondag 17 september massaal op bedevaart naar de Veldkapel, het begin van een vrome, jarenlange traditie. Onderpastoor Breyne, zeer begaan met de Mariaverering, werd in 1947, na schenking, eigenaar van het perceel en gaf meteen nieuwe impulsen aan de jaarlijkse meivaart. De bedevaart groeide uit tot een massademonstratie van gebed en gezang, met vlaggen en wimpels en zelfs een middeleeuws wagenspel. Een christelijk mens kon niet afwezig blijven of afzijdig toezien.

De jeugd was er ook verwacht. De taal van de pastoor op de kansel en die van de meester voor de klas waren dwingend. Vader en moeder toonden zich solidair met de gezagdragers. Ontkomen was uitgesloten. Wat een geus was, wist ik toen nog niet, maar geuzen wilden ze niet in hun huis. Excuses als: ‘t is toch zo ver, ‘t is veel te warm, die en die gaan ook niet mee, mijn huiswerk is nog niet af, haalden niets uit. Dat achterstallig huiswerk had zelfs een averechts effect.

Er viel die zondagmiddag dus niet te voetballen in het grind en op de kasseien van ons voorhistorisch marktplein, noch te rolschaatsen voor de kerk of onze duivels te ontbinden langs de Zwanebeek. Hadden ze Veld en Kapel, bronnen van zoveel ongenoegen, maar beter meteen van de kaart geveegd. Meestappen met de me-

nigte, tegen heug en meug, langs een eindeloos lange stofferige weg onder een stralende lentezon waar niemand kon van genieten, dat was het wrede lot.

Na de plechtigheid en de laatste zegen aan de Kapel was het afgelopen. Geen kans op een Globe, merknaam van limonadeproduct op basis van veel water, weinig suiker en minimaal vruchtenextract, op een koek of een suikerwafel, laat staan een ijsje. Een bedevaart was duidelijk geen snoepreisje. Op Het Veld geen Scherpenheuveliaanse toestanden met een overvloed aan alles en nog wat. De bedevaart naar de Veldkapel was voor de modale tiener een lichamelijke en geestelijke foltering. Een negatieve ervaring, ten onrechte toegeschreven aan Het Veld an sich.

6 Integratie

De toenemende mobiliteit heeft Het Veld uit zijn isolatie bevrijd en daar heeft de A17 geen verdienste aan, integendeel. De bruggen zijn geslagen, Het Veld is niet langer een curiosum. De dorpskern is geen exclusief terrein meer voor het volk van De Platse. De Veldknappers van weleer zijn geïntegreerd en hebben hun plaats veroverd. Een volgende generatie zal een lijst kunnen aanleggen van eminente en prominente Lichterveldse figuren die hun wieg hadden op Het Veld.